

Asia: VN/1364/2021

Ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi

Lausunnonantajan lausunto

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista yleisesti?

Kulttuuriperinnön vaaliminen, näkyväksi tekeminen ja kehittäminen ovat merkittävä voimavara kaikissa Euroopan maissa. Tämän strategialuonnoksen ymmärretään tukeutuvan uuden eurooppalaisen kulttuuriohjelman tavoitteisiin nostaa Euroopan vetovoimaa rakentamalla yhtenäisiä yhteiskuntia erityisesti kulttuuriin ja koulutukseen tukeutuen.

Strategialuonnoksessa¹ kunnat on hyvin huomioitu strategian toimijoina ja toteuttajina. Sen sijaan maakuntien ja maakunnan liittojen rooli toimijana puuttuu. Suomessa tavoitteen asetteluun viitaten ylikunnallisia, kulttuuriperinnön osalta merkittäviä yhteistyöalueita edustavat maakuntien liitot, joiden organisoitu kulttuuri- ja kotiseututyö pohjautuu 1900-luvun alkupuolelta kehittyneeseen järjestäytyneeseen maakunnalliseen kulttuuri- ja kotiseututyöhön. Nykyisten maakunnan liittojen tehtäviin sisältyy alueellinen kulttuuritoiminta lakisääteisesti.

Yhteistyöalueita kuvataan tekstissä kulttuurisesti tunnustettujen alueiden "maakunta" -termin sijaan kotiseutualue -käsitteellä sekä alue -nimityksellä.

Alueiden kehittämisen menettelyjä koskevia säännöksiä soveltavat laajasti eri hallinnonalat. Vakiintuneita aluekehittämiseen vaikuttavia yhteiskuntapolitiikan osa-alueita ovat elinkeinot ja työllisyys, maaseudun kehittäminen, hyvinvointi, osaaminen, kulttuuri, elinympäristö, saavutettavuus ja turvallisuus.²

Mainitut osa-alueet muodostavat suurelta osin myös kulttuuriperintömme rakennuspalikat.

Uudenmaan liitto esittää, että asiakirjaa korjataan asianmukaisesti huomioimaan maakuntien liitot elävän ja kehittyvän kulttuuriperintöyhteistyön rakentavina toimijoina.

1. Strategialuonnoksessa kaksi mainintaa maakunnista koski Ahvenanmaan itsehallintolakia. Kolmas maininta on esipuheessa, jossa todetaan keskusteluihin osallistuneen koulu- ja nuorisoryhmiä yhdeksästä maakunnasta. Esim. EU:n kulttuuriagendassa, kunnat on mainittu 9 kertaa, maakunnat toimijoina 18 kertaa.
2. HE35/2018 vp §1 esittelyteksti. Laki alueiden kehittämisestä L2, §17 maakunnan liiton tehtävät.

Mikä on näkemyksenne strategian tavoitteista ja toimenpidelinjauksista oman toimialanne tai tehtävänne näkökulmasta?

Alueellinen eriytyminen vaikuttaa kulttuuriperintöön erityisesti kaupunkien ja niiden lähiseutujen sekä harvaan asuttujen alueiden välisinä eroina.

Alueellinen eriytyminen yhdistettynä niukkeneviin taloudellisiin resursseihin luo painetta vahvistaa ylikunnallista yhteistyötä. Tähän maakunnan liitot tarjoavat luontevasti tarpeellisen kehittämis-, keskustelu- ja toteuttamisfoorumin myös lakisääteisen tehtävänsä pohjalta.

Kommenttinne lukuun 5.1

Moniarvoisessa yhteiskunnassa oikeus kulttuuriperintöön on oikeutettua kaikille. Näiden oikeuksien toteutumisen seurannan rinnalla on tärkeää varmistaa järjestäytynyttä, aktiivista vuoropuhelua ao. arvojen määrittelyn ja toiminnallisten olosuhteiden täsmentämiseksi. Esim. eri puolilla maata asuinalueiden toisistaan poikkeavien kulttuuristen piirteiden ja moninaisuuden kirjo tukitarpeineen ovat hyvin erilaisia. Harvaan ja tiheämmin asutettujen alueiden haasteet poikkeavat suuresti, joten myös tukimuotojen tulee olla joustavia ja kohdennettavissa eri kulttuurisiin toimintaympäristöihin.

Kommenttinne lukuun 5.2

Kestävyysaasteet ovat moninaisia ja tarve vaikuttaviin toimiin on akuutti.

On hyvä, että strategiassa otetaan huomioon tarve käsitellä kulttuuriperintö- ja luontoarvoja nykyistä kokonaisvaltaisemmin ja eri toimijoiden yhteistyönä. Tässä kohdassa olisi syytä nostaa esiin myös maankäytön suunnittelujärjestelmä yhtenä keinona vahvistaa näiden asioiden yhteensovittamista ja monipuolisempaa hyötyjen aikaansaamista. Tämä koskee kaikkia suunnittelun aluetasoa maakunnasta asemakaavoihin, ja yhteensovittamistarve koskee myös muita kaupunkisuunnitteluun sisältyviä teemoja kuin luontoarvoja.

Yhteisten tarkastelujen tarve korostuu erityisesti niillä alueilla, missä eri ympäristön arvot voivat tukea toisiaan mm. viihtyisän ja terveellisen elinympäristön luomisessa.

Olemassa olevan rakennetun ympäristön tehostaminen on keskeisessä roolissa kestävyyshaasteiden ratkaisemisessa. Hillitsemällä rakennettujen alueiden laajenemista voidaan säästää luonto- ja maatalousalueita rakentamiselta. Yhdyskuntasuunnittelulla ja kaavoituksella ei voida ohjata ihmisten käyttäytymistä, kuten kuluttamista, mutta voidaan luoda sellaista ympäristöä, jossa kestävien valintojen tekeminen on mahdollista ja houkuttelevaa.

Kaupungeissa, joissa samaan laajuudeltaan rajalliseen alueeseen kohdistuu lukuisia erilaisia, joskus vastakkaisiakin intressejä, ei asioita voi ratkaista siiloissa. Eri toimintojen yhteensovittaminen ja niiden keskinäisen painoarvon puntarointi on yhä tärkeämpää. Jostain on luovuttava, jos jotain halutaan saavuttaa. Kulttuuriympäristön asiantunteva arvottaminen ja arvokkaiden ominaispiirteiden tunnistaminen on tärkeää, jotta kulttuuriympäristöjen arvokohteet ja kaupungin historiallisen kerroksellisuuden kannalta keskeiset piirteet voivat säilyä, vaikka muutoksia tapahtuisikin. Hyvän suunnittelun rooli korostuu: vanhaa ja uutta voi yhdistää, uusi käyttötarkoitus voi antaa rakennukselle uuden elämän, ja kontrastit voivat jopa korostaa eri aikakausien kulttuuriympäristön piirteitä ja arvoja. Kaupunki on muuttunut historian saatossa eri syistä. Nyt yhtenä keskeisenä muutosajurina ovat pahenevat ympäristöongelmat ja tarve hillitä rakennetun ympäristön laajenemista. Muuttuva, kerroksellinen kaupunki tulisikin kokonaisuudessaan nähdä elävänä kulttuuriperintönä - muutos itsessään on jatkuva ja elimellinen osa kaupunkia. Kaupunkien taloudellinen menestyminen mahdollistaa resurssien suuntaamista myös arvokkaiden rakennettujen kulttuuriympäristöjen vaalimiseen – ja uuden kulttuuriympäristön luomiseen.

Tiivistyvä kaupunki säteilee myös ympärilleen: se voi lievealueillaan luoda edellytyksiä elinkeinoille, jotka liittyvät esimerkiksi lähivirkistykseen tai -matkailuun ja jotka osaltaan ylläpitävät kulttuuriympäristöä, sekä maisemaa, rakennuskantaa että perinnebiotooppeja. Olevan yhdyskuntarakenteen tiivistäminen hyödyttää myös ydinmaaseutua, kun rakennetun ympäristön leviäminen ja hajautuminen ei aseta uusia reunaehtoja maaseutuelinkeinojen toiminnalle ja kehittämiselle. Maaseudun kulttuuriympäristö säilyy, kun sitä ylläpitävien elinkeinojen toiminta- ja kehittämisedellytykset säilyvät.

Yksittäisenä kommenttina lauseeseen: ”Rakennusten purkaminen ja uusien rakentaminen tilalle on sen sijaan ilmastovaikutusten kannalta yleensä huonompi vaihtoehto.” (s. 32.): Ilmastovaikutukset riippuvat siitä, mitä ollaan purkamassa ja mitä rakentamassa tilalle ja missä. Esimerkiksi uusien, tehokkaiden asuinkortteleiden rakentaminen lähelle keskustaa tehokkaan joukkoliikenteen varrelle on pitkän tähtäimen kokonaisvaikutusten kannalta todennäköisesti kestävämpi ratkaisu kuin rakentaa vastaavat kerrosneliömetrit jonnekin kauas ja väljästi nykyisille luonnonalueille, jossa etäisyydet ovat pitkiä, palvelut ovat kaukana, liikkuminen perustuu henkilöautoon, metsän hiilinielua menetetään ja luonnon monimuotoisuus heikkenee.

Kommenttinne lukuun 5.3

Kattava kulttuuriperintökasvatus luo pienen maan tulevaisuudelle vankkaa ponnistus pohjaa niin talouteen, turvallisuuteen kuin kansainvälistymiseen.

On tärkeää, että kulttuuriympäristöihin vaikuttavaa kaupunkisuunnittelua tehdään eri asiantuntijoiden yhteistyönä. Esimerkiksi kulttuuriympäristöasiantuntijan ja arkkitehdin/maisema-arkkitehdin tausta ja osaaminen tuovat oman, erilaisen panoksensa suunnitteluprosessiin. Nämä erilaiset roolit on hyvä tunnistaa ja kirkastaa kunkin osaamisalueen tehtäviä kokonaisuudessa.

Strategian työstämisen käytäntöön on varattava riittävä resursointi.

Kommenttinne lukuun 5.4

Kulttuuriperintö tarjoaa arvokkaita voimavaroja matkailuun, koulutukseen, työllisyyteen ja kestäväan kehitykseen. Matkailun kehittämisen ja kulttuuriperinnön suojelun tulee olla tasapainoisessa vuorovaikutuksessa. Kulttuuriperintöön nojaava matkailutuotteistus lisää tuloja, työpaikkoja ja palvelukantaa kaupunkien ja alueiden asukkaille. Samalla pitää rakentaa valmius mutta myös vastata haastekirjoon, jotka liittyvät ihmismassoihin, kulttuuriseen omimiseen ja autenttisuuden katoamiseen.

Maaseudun kulttuuriympäristöjen säilymisen ja ylläpidon kannalta keskeistä on maaseutuelinkeinojen elinvoimaisuus. Kaupungeissa on tärkeää löytää tasapaino arvokkaan kulttuuriperinnön säilyttämisen ja kaupungin kehittymisen välillä.

Paikallisyhteisöjen ja muiden sidosryhmien ymmärryksen lisääminen ja osallistaminen kulttuuriperintötyöhön on tärkeää. Näin varmistetaan, että päätökset edistävät sekä kulttuuriperinnön säilymistä että paikallisen väestön hyvinvointia. Uudenmaan liitto näkee, että on tärkeää varmistaa kulttuurikohteiden asianmukainen suojelu, autenttisuuden säilyminen ja kehitysmahdollisuudet sekä paikallisen talouden vakiinnuttaminen elävänä osana kehitystyötä.

Mikä on näkemyksenne strategian yhteiskunnallisista ja taloudellisista vaikutuksista?

Yritysten yhteiskuntavastuun laajentaminen on ilahduttava kirjaus. Uudenmaan liitto esittää, että OKM jouduttaa yhdessä toimijoiden kanssa Kulttuurikompensointi-

menetelmien ja -järjestelmän työstämistä yhteiskunnallisesti käyttökelpoiseen muotoon.

Mahdolliset muut strategiaehdotusta koskevat huomionne.

Euroopan Unionin "Uusi Eurooppalainen Kulttuuriagenda" linjaa rikkaan ja dynaamisen, eurooppalaisen kulttuuriperinnön vahvasti alueiden voimavaraksi. Suomessa maakuntien lakisääteinen tehtävä sisällyttää myös kulttuurin tasapainoisen aluekehityksen elementtinä ylimaakunnalliseen kehittämiseen. (756/221 §2, mom5. Ja §17 tehtäväkuvaukset,)

Maakuntien tehtävä alueensa kehittäjänä ja kulttuurin rooli siinä mm. kulttuuriperinnön vahvistajana ja alueensa kulttuurin edistäjänä on sivuutettu strategiaesityksessä. Tämä on merkittävä puute, joka samalla haastaa kansalaisten ylikunnallisen kulttuurisen yhdenvertaisuuden, turvallisuuden ja sosiaalisen pääoman kehittymistä ja kasvua.

Strategian valmistumisen jälkeen on tarkoitus laatia erillinen toimeenpanosuunnitelma. Pidätkö tätä tärkeänä? Jos kyllä, niin miksi?

Toimeenpanosuunnitelma on kannatettavaa laatia. Asiakirja kokoaa yleiskuvaa kulttuuriperintötyöstä osana laajempaa kehittämistyötä, muistuttaa vastuista sekä osoittaa tehtävien ohjautumista.

Millaisia osallistamisen tapoja haluaisitte toimeenpanosuunnitelman laatimisessa käytettävän?

Kulttuuriperinnön aktivoiminen yhteiskunnalliseen toimintaan edellyttää laajaa keskustelua merkityksistä ja mahdollisuuksista. Toivomme laajaa, jäsentynyttä kulttuuriperintöön liittyvää keskustelua eri yhteiskunnan tulokulmista, vastuista, tiedon käsittelystä ja välittämisestä, koulutuksesta ja konkreettisista kehittämistarpeista, jotta toiminnan organisoiminen on kattavasti sitouttavaa.

Millaisena näkisitte oman tai edustamanne tahon roolin strategian toimeenpanossa?

Uudenmaan liitto on alueensa aluekehittäjä, edunvalvoja ja kulttuurinen yhteistyökumppani. Olemme avoimia yhteistyölle ja tarjoamme myös alustaa esim. erilaisten kestävien kulttuurimuotojen kartoittamiseksi ja edistämiseksi Uudellamaalla, kansallisesti ja kansainvälisesti.

Salmi Petra
Uudenmaan liitto - maakuntajohtaja Ossi Savolainen